

Број: 012-72/16-2016

Датум: 27. 04. 2017.

ИЗВЕШТАЈ О ОЦЕНИ ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ

Кандидат:

Мр Бранко Короман

Наслов дисертације:

“МОДЕЛ ЕФЕКТИВНЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ И УПРАВЉАЊА ПЛАНИНСКИМ ТУРИСТИЧКИМ ПОДРУЧЈЕМ - ДЕСТИНАЦИЈОМ“

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ
<p>1. Датум и орган који је именовao комисију 27. 04. 2017. године; решење бр. 01/72/16-2016; декан Факултета техничких наука у Новом Саду на предлог Наставно-научног већа.</p> <p>2. Састав комисије са назнаком имена и презимена сваког члана, звања, назива уже научне области за коју је изабран у звање, датума избора у звање и назив факултета, установе у којој је члан комисије запослен:</p> <ol style="list-style-type: none">
1. Др Никола Радаковић, ред. професор Производни системи, организација и менаџмент; 15. 03. 2017.; Факултет техничких наука, Нови Сад;
2. Др Драган Војиновић, доцент Маркетинг; 14. 11. 2013.; Економски факултет, Пале;
3. Др Бранислав Марић, ред. проф.; Производни системи, организација и менаџмент; 13. 06. 2016.; Факултет техничких наука, Нови Сад;
4. Др Данијела Грачанин, доцент; Производни системи, организација и менаџмент; 01.05.2015.; Факултет техничких наука, Нови Сад;
5. Др Радо Максимовић, ред. проф.; МЕНТОР Производни системи, организација и менаџмент; 18. 12. 2008.; Факултет техничких наука, Нови Сад;
II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ
<p>1. Име, име једног родитеља, презиме: Бранко (Саво) Короман</p> <p>2. Датум рођења, општина, република: 24. 04. 1973., Сарајево, Сарајево, Република Српска, БиХ</p> <p>3. Назив факултета, назив студијског програма дипломских академских студија - мастер и стечени стручни назив: Машински факултет, Сарајево; Дипломирани инжењер машинства; 2003.</p> <p>4. Година уписа на докторске студије и назив студијског програма докторских студија: -</p> <p>5. Назив факултета, назив магистарске тезе, научна област и датум одбране: Факултет техничких наука у Новом Саду, „Развој модела ефикасног управљања скијашким центрима“; 30. 01. 2014. године</p> <p>6. Научна област из које је стечено академско звање магистра наука: Индустријско инжењерство и инжењерски менаџмент</p>

<p>III НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:</p>
<p>МОДЕЛ ЕФЕКТИВНЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ И УПРАВЉАЊА ПЛАНИНСКИМ ТУРИСТИЧКИМ ПОДРУЧЈЕМ - ДЕСТИНАЦИЈОМ</p>
<p>IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ: Навести кратак садржај са назнаком броја страна поглавља, слика, шема, графикана и сл.</p>
<p>Докторска дисертација мр Бранка Коромана под насловом “МОДЕЛ ЕФЕКТИВНЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ И УПРАВЉАЊА ПЛАНИНСКИМ ТУРИСТИЧКИМ ПОДРУЧЈЕМ - ДЕСТИНАЦИЈОМ” је изложена у 9 поглавља на 204 стране. Попис коришћене литературе са 95 наслова наведен је на 5 страна, а садржај дисертације на 1 страни. Докторска дисертација садржи 54 табеле и 60 слика интегрисаних у основни текст, као и 2 прилога. Приказ истраживања која су извршена у оквиру дисертације и резултата, изложени су у 9 поглавља и то:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Увод 2. Предмет, проблем, циљеви и хипотезе истраживања 3. Анализа литературних извора из области моделовања организације и управљања планинским туристичким подручјем – дестинацијом 4. Анализа процеса и организације предузећа у дјелатности планинског, зимског туризма 5. Истраживање достигнутог нивоа организованости и управљања планинским туристичким подручјем – дестинацијом 6. Развој модела ефективне организације и управљања планинским туристичким подручјем - дестинацијом 7. Закључци 8. Литература 9. Прлилози
<p>V ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:</p>
<p>У поглављима 1 и 2 ове докторске дисертације је презентирани и анализиран скуп свих релевантних услова који треба да доведу до <i>развијеног модела ефективног управљања планинским туристичким подручјем - дестинацијом</i>, при чему се под тим условима подразумевају: погодност локације, клима, природни и инфраструктурни ресурси, процеси рада у скијашким центрима и планинским туристичким подручјима - дестинацијама, стање и стратегија њиховог развоја, организационе и управљачке перформансе, заштита животне средине, безбедност и правна регулатива.</p> <p>Анализом је утврђено да сложеност наведених услова и њихова међусобна повезаност чине планинску дестинацију сложеним системом у коме је потребно стално улагање напора на стицању услова у којима се обезбеђује заједнички ефекат целине система - скијашког центра као централног дела ширег - надређеног система везаног за укупну туристичку понуду дестинације.</p> <p>Актуелност предмета, проблема и циљева истраживања у овој докторској дисертацији је, на основу теоријско-емпиријског истраживања динамике развоја и интернационализације зимског, скијашког туризма и могућности проширења туристичке понуде ове врсте, у потпуности потврђена, а посебно потребом разраде прилаза управљању пројектима развоја укупне туристичке понуде на дестинацијама које задовољавају напред постављене услове. Посебно је утврђена потреба детаљне анализе процеса рада, инфраструктуре, организације и начина управљања <i>скијашким центрима</i> - централним чиниоцима дестинације погодне за планински, зимски туризам, у погледу унапређења њихових процеса и усаглашавања са захтевима међународних стандарда из подручја квалитета, заштите животне средине и заштите здравља и безбедности, те успостављања ефективне организације и управљања.</p> <p>Поглавље 3 докторске дисертације је, у циљу потврђивања актуелности предмета, проблема и циљева истраживања, посвећено анализи литературних извора из области моделовања организације и управљања у планинским туристичким подручјима – дестинацијама, при чему су том анализом обухваћени следећи елементи:</p> <ol style="list-style-type: none"> (1) Предузећа која послују у делатности планинског, зимског туризма (скијашки центри), као централни чиниоци туристичке понуде наведене врсте на одговарајућим дестинацијама, првенствено у погледу њихове мисије, стратегије прилагођавања условима тржишта и променама услова пословања у транзиционом периоду, а посебно структуре и начина организовања;

- (2) Организација и управљање туристичком дестинацијом - скуп основних прилаза у пословању и пословних процеса који су, теоријски гледано, у великој мери виртуелни и нестандардизовани, а који у савременим условима пословања постају, у пракси, значајан, потребан услов за конкурентан и одржив раст планинског, зимског туризма.

Напред наведене анализе су указале на значајне разлике у теоријским прилазима и практичним решењима која се односе на организацију и управљање свим чиниоцима пословања у области планинског, зимског туризма и потребу системског моделовања у овој области, односно потврдиле актуелност предмета, проблема и циљева истраживања у овој дисертацији.

Поглавље 4 докторске дисертације садржи детаљну анализу централног чиниоца туристичке понуде на дестинацији – предузећа које послује у делатности планинског, зимског туризма. Анализа је, студијом случаја конкретног предузећа из наведене области и потребу прилагођавања условима пословања, обухватила:

- (1) Организационе аспекте пословања предузећа ове врсте, који садрже:
- анализу стања постојеће организације предузећа и његовог положаја на тржишту,
  - анализу интерних и екстерних фактора који утичу на пословање предузећа и
  - основне подлоге за унапређење организације - реструктурирање предузећа.
- (2) Управљачке аспекте пословања предузећа ове врсте, који садрже:
- анализу процеса у предузећа и дефинисање “процесног модела”, као основе за развој његове организационе и управљачке структуре,
  - анализу квалитета услуга које се пружају корисницима, квалитета пословних процеса у предузећу и квалитета предузећа као целине - поређењем са захтевима међународних стандарда у подручју менаџмента квалитетом,
  - анализу односа предузећа према животној средини, као важним подручјем рада предузећа које користи природне, планинске ресурсе - поређењем са захтевима међународних стандарда у подручју менаџмента заштитом животне средине и
  - анализу односа предузећа према здрављу и безбедности корисника услуга и запослених, као важним подручјем рада предузећа чије пословање укључује посебну бригу о ризицима везаним за безбедност - поређењем са захтевима међународних стандарда у подручју заштите здравља и безбедности на раду.

Унапређење квалитета пословних процеса и организације предузећа које послује у делатности планинског, зимског туризма и процеса који се односе на однос тог предузећа према животној средини и према здрављу и безбедности корисника и запослених је била једна од основа за даља истраживања у оквиру ове дисертације.

У поглављу 5 су приказани резултати истраживања нивоа организованости и управљања планинским туристичким подручјима - дестинацијма. Истраживања су вршена на два узорка:

- Први узорак је обухватио 4 најпознатија скијашка центра у региону - Крањска Гора, Мариборско Похорје, Копаоник и Олимпијски центар ЈАХОРИНА. Истраживање је вршено методом анализе података и садржаја, а односило се на тржишне показатеље, људске и техничке ресурсе, начин организовања и прилазе управљању скијашким центрима.

Резултати добијени анализом су омогућили успостављање упоредних параметра за детаљну анализу организације Олимпијског центра ЈАХОРИНА - скијашког центра који је у овој дисертацији изабран као конкретан, појединачни предмет истраживања, методом студије случаја.

- Други узорак* је обухватио 5 конкретних планинских туристичких подручја – дестинација у региону – Копаоник, Стара Планина, Златибор, Крањска Гора и Ски ресорт Колашин 1450. Истраживање је вршено методом анкете, а анкетни упитник се односио на чиниоце који послују на дестинацији и њихове ресурсе и начин организовања свих активности на дестинацији, са посебним нагласком на опште, заједничке активности.

Резултати добијени анкетом су, упркос значајом расипању резултата у свим истраживаним елементима, омогућили идентификацију заједничких елемената потребних за развој модела ефективног управљања планинским туристичким подручјем – дестинацијом.

За истраживање није коришћен исти узорак јер се у региону није могла успоставити једнозначна веза између постојећих „скијашких центара“ и „планинских туристичких подручја - дестинација“.

У поглављу 6 докторске дисертације су, на основу претходних истраживања, предложени оригинални, универзални модели организације и управљања скијашким центром и планинским туристичким подручјем - дестинацијом који се заснивају на:

- (1) Флексибилној организацији скијашког центра, заснованој на сезонском карактеру његовог пословања и потреби изналажења најбољег односа у примени централизованог (функционалног) и матичног (пројектног) типа организационе структуре,
- (2) Ефективном управљању скијашким центром, на основу развијеног процесног модела и управљања процесима путем успостављања одговарајућих система менаџмента - квалитетом, заштитом животне средине и заштитом здравља и безбедности на раду, као система који скијашком центру омогућују пословање у оквиру утврђених стратегија, остваривање постављених циљева и мерење перформанси пословања, а све у складу са одговарајућим међународним стандардима.
- (3) Успостављање посебне дестинацијске менаџер организације (*Destination Management Organization - DMO*), предузећа које окупља јавне институције, приватне учеснике и друге заинтересоване стране у циљу стратешког и оперативног управљања дестинацијом и остварењу заједничке визије. Пословна мисија *DMO* је развој и промоција дестинације кроз координисање и управљање кључним активностима као што су планирање, финансирање, маркетинг, доношење и провођење одлука као и развој производа на дестинацији.

У поглављу 7 су изложена закључна разматрања и оцене извршених истраживања. На основу истражене праксе организовања и управљања туристичким дестинацијама и скијашким центрима у региону, као и теоријских и научних подлога везаних за досадашњи развој ових подручја, изведени закључци, констатације и оцене садржане у докторској дисертацији су научно утемељени, те представљају нову научну информацију као основу и путоказ за даљи развој праксе и теоријских спознаја у поступцима организовања и управљања туристичким подручјима – дестинацијама и предузећима која на њима послују, као и шире у научној области индустријско инжењерство и инжењерски менаџмент.

Поглавље 8 садржи попис цитиране и коришћене литературе. Консултовање задовољавајућег броја релевантних домаћих и иностраних литературних извора намеће закључак о поузданости изведених закључака изложених у дисертацији.

Поглавље 9 садржи два прилога у којима су представљена разрађена конкретна решења дијаграма тока процеса у олимпијском центру и примери процедура за кључне, управљачке процесе.

VI СПИСАК НАУЧНИХ И СТРУЧНИХ РАДОВА КОЈИ СУ ОБЈАВЉЕНИ ИЛИ ПРИХВАЋЕНИ ЗА ОБЈАВЉИВАЊЕ НА ОСНОВУ РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА У ОКВИРУ РАДА НА ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

НАПОМЕНА: Таксативно навести називе радова, где и када су објављени. У случају радова прихваћених за објављивање, таксативно навести називе радова, где и када ће бити објављени и приложити потврду о томе.

1. Короман, Б., (2014), *Развој модела ефективног управљања скијашким центром*, Зборник радова 4. међународне научне конференције „од кризе према развоју“, Универзитет за пословне студије, Бања Лука, ISBN 978-99955-95-00-5, UDK 338.124.4(497.6RS), 561-563 (M33)
2. Koroman, B., (2015), *Discourse of entrepreneurship*, Proceedings of 7th International Business Development Conference on Economic Policy & Small and Medium Enterprises, University of Zenica – Faculty of economics, University of Sarajevo . School of economics and business, University of Tuzla - Faculty of economics, Zenica, 139-151 (M33)
3. Koroman, B., (2016), *Creating opportunity for sustainable growth*, Proceedings of 8th International Business Development Conference on Economic Policy & Small and Medium Enterprises, University of Zenica – Faculty of economics, University of Sarajevo . School of economics and business, University of Tuzla - Faculty of economics, Zenica, 221-229 (M33)
4. Короман, Б., (2013), *Потенцијали Олимпијског центра „ЈАХОРИНА“*, Самит планинских центара Централне Европе MoReSCE, Копаоник, рад презентован на скупу и електронски публикован (M65)
5. Короман, Б., (2015), *Програмирање обуке и полагања стручног испита за извршне раднике на жичарама*, Стручни скуп, Министарство саобраћаја и веза Републике Српске., рад презентован на скупу и електронски публикован (M65)
6. Koroman, B. and Studio HRG Zagreb, (2011), *Exprience the beauty of Jahorina - promotion tourist film*, International tourfilm festival (Festival internazionale del film turistico) – Grand Prix Italia for the best tourist film, Lecce, May 25-28, Special „Award to the tourism tu career“ delivered to Branko Koroman, manager of the Olympic centre „JAHORINA“ pale (M101; M102)

7. Короман, Б. са фирмом *Leitner* - Италија, (2009), *Пројекат проширења капацитета система косог транспорта на скијалиштима*, Олимпијски центар „ЈАХОРИНА“, Пале, реализовани стручни рад - пројекат (М85)
8. Короман, Б. са фирмом *Snow Star* - Италија, (2010), *Пројекат изградње система вјештачког осњежавања на Јахорини*, Олимпијски центар „ЈАХОРИНА“, Пале, реализовани стручни рад - пројекат (М85)

VII ЗАКЉУЧЦИ ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

Прегледом докторске дисертације јасно се уочава да она садржи систематизовану истраживачку грађу, што је омогућило аутору да уз примену одговарајућих инструмената и методологије научног рада и расположивих извора (литературе и прикупљених података и информација из предузећа која послују на планинским туристичким дестинацијама у Босни и Херцеговини и региону, са фокусом на скијашке центре и друге чиниоце туристичке понуде) извуче појединачне и опште закључке и уочи развојне тенденције, могућности и правце у подручју организације и управљања планинским туристичким подручјем - дестинацијом.

Основни резултати ове докторске дисертације се следећи:

- (1) Развијен је модел за трансформацију уобичајеног, традиционалног и централизованог облика организовања скијашког центра у флексибилну, ефективну организацију, усаглашену са потребама пословних процеса и сезонског карактера рада;
- (2) Развијен је процесни модел ефективног управљања скијашким центром заснован на успостављању и примени система менаџмента - квалитетом, заштитом животне средине и заштитом здравља и безбедношћу на раду, те разрађене све неопходне подлоге за успостављање тих система;
- (3) Развијен је модел ефективне организације и управљања планинским туристичким подручјем - дестинацијом заснован на оснивању посебне дестинацијске менаџмент организације (ДМО), предузећа за стратешко и оперативног управљање дестинацијом.

Имајући напред наведено у виду, Комисија сматра да је кандидат мр Бранко Короман успешно извршио планирана истраживања, обрадио докторску дисертацију и остварио постављене циљеве и дао оригиналан научни допринос развоју теорије и праксе индустријског инжењерства и инжењерског менаџмента из угла организације и управљања, као основног подручја истраживања.

VIII ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА

НАПОМЕНА: Експлицитно навести позитивну или негативну оцену начина приказа и тумачења резултата истраживања.

Резултати добијени истраживањем су у писаном тескту докторске дисертације приказани, анализирани и тумачени применом релевантних математичко-статистичких метода прикупљања, приказивања, обраде и анализе квантитативних података, те применом методе поређења теорије организације и управљања предузећем, коришћењем расположиве домаће и стране литературе, часописа и интернета у анализи немерљивих, квалитативних показатеља.

Избор наведених метода и начина њихове примене је, у потпуности, прилагођен карактеру проблема који су у дисертацији решавани.

IX КОНАЧНА ОЦЕНА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

НАПОМЕНА: Експлицитно навести да ли дисертација јесте или није написана у складу са наведеним образложењем, као и да ли она садржи или не садржи све битне елементе. Дати јасне, прецизне и концизне одговоре на 3. и 4. питање.

1. Да ли је дисертација написана у складу са образложењем наведеним у пријави теме

Докторска дисертација је написана у складу са образложењем које је наведено у пријави теме.

2. Да ли дисертација садржи све битне елементе

Докторска дисертација својим насловом, садржајем, резултатима истраживања и начином тумачења тих резултата садржи све битне елементе који се захтевају за радове овакве врсте.

3. По чему је дисертација оригиналан допринос науци
<p>Разматрајући докторску дисертацију кандидата мр Бранка Коромана, Комисија је закључила да она представља оригиналан научни допринос аутора теорији и пракси организације и управљања планинским туристичким подручјем - дестинацијом и скијашким центром као основним чиниоцем туристичке понуде на дестинацијама ове врсте, а у ширем контексту развоју научне области индустријско инжењерство и инжењерски менаџмент, јер су истраживањем остварени следећи циљеви: проширена су теоријска и практична сазнања о организацији и управљању у специфичној области делатности – зимски, планински туризам и развијени су модели организовања и управљања основних чинилаца пословања у тој делатности.</p> <p>Развијена решења су оригинална, а истовремено, представљају добру основу за даља истраживања у овој области и за примену у другим областима делатности са сличним карактеристикама.</p>
4. Недостаци дисертације и њихов утицај на резултат истраживања
Докторска дисертација нема недостатака који би битно утицали на коначан резултат истраживања.
X ПРЕДЛОГ:
На основу укупне оцене дисертације, комисија предлаже:
- да се докторска дисертација прихвати, а кандидату, мр Бранку Короману, одобри одбрана.

ПОТПИСИ ЧЛАНОВА КОМИСИЈЕ

Др **Никола Радаковић**, ред. професор
 Производни системи, организација и менаџмент;
 Факултет техничких наука, Нови Сад;

Др **Драган Војиновић**, доцент
 Маркетинг; Економски факултет, Пале;

Др **Бранислав Марић**, ред. проф.;
 Производни системи, организација и менаџмент;
 Факултет техничких наука, Нови Сад;

Др **Данијела Грачанин**, доцент;
 Производни системи, организација и менаџмент;
 Факултет техничких наука, Нови Сад;

Др **Радо Максимовић**, ред. проф.; МЕНТОР
 Производни системи, организација и менаџмент;
 Факултет техничких наука, Нови Сад;